

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τέταρτο τμήμα)

της 9ης Ιουνίου 2011 *

Στην υπόθεση C-383/09,

με αντικείμενο προσφυγή του άρθρου 226 ΕΚ λόγω παραβάσεως, η οποία ασκήθηκε στις 25 Σεπτεμβρίου 2009,

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τις O. Beynet και D. Recchia, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

προσφεύγουσα,

κατά

Γαλλικής Δημοκρατίας, εκπροσωπούμενης από τους G. de Bergues και S. Menez,

καθής,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τέταρτο τμήμα),

συγκείμενο από τους J.-C. Bonichot, πρόεδρο τμήματος, K. Schiemann, L. Bay Larsen (εισηγητή), A. Prechal και E. Jarašiūnas, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: J. Kokott
γραμματέας: C. Strömholm

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 21ης Οκτωβρίου 2010,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 20ής Ιανουαρίου 2011,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- ¹ Με το δικόγραφο της προσφυγής της, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο να αναγνωρίσει ότι η Γαλλική Δημοκρατία, παραλείποντας να θεσπίσει πρόγραμμα μέτρων για την αυστηρή προστασία του είδους *Cricetus cricetus* (κρικητός), παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1992, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας (ΕΕ L 206, σ. 7), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2006/105/ΕΚ του Συμβουλίου, της 20ής Νοεμβρίου 2006 (ΕΕ L 363, σ. 368, στο εξής: οδηγία για τους οικοτόπους).

Το νομικό πλαίσιο

- 2 Η οδηγία για τους οικοτόπους, όπως επισημαίνεται στην τρίτη αιτιολογική της σκέψη, έχει ως σκοπό να ευνοήσει τη διατήρηση της βιοποικιλότητας.
- 3 Το άρθρο 1, στοιχεία α' έως θ', της εν λόγω οδηγίας ορίζει ότι:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας νοούνται ως:

α) “διατήρηση”: ένα σύνολο μέτρων που απαιτούνται για να διατηρηθούν ή αποκατασταθούν οι φυσικοί οικοτόποι και οι πληθυσμοί ειδών αγρίας χλωρίδας και πανίδας σε ικανοποιητική κατάσταση όπως ορίζεται στα στοιχεία ε' και θ'.

[...]

ζ) “είδη κοινοτικού ενδιαφέροντος”: τα είδη τα οποία, στο έδαφος που αναφέρεται στο άρθρο 2:

- i) διατρέχουν κίνδυνο, εξαιρουμένων εκείνων η περιοχή φυσικής κατανομής των οποίων εκτείνεται οριακά μόνον στο προαναφερόμενο έδαφος και τα οποία δεν διατρέχουν κίνδυνο ούτε είναι ευπρόσβλητα στην περιοχή του δυτικού παλαιοαρκτικού

ή

- ii) είναι ευπρόσβλητα, δηλαδή πιθανολογείται ότι στο προσεχές μέλλον ενδέχεται να περιληφθούν στην κατηγορία των ειδών που διατρέχουν κίνδυνο, εφόσον εξακολουθήσουν να υπάρχουν οι παράγοντες που δημιουργούν αυτόν τον κίνδυνο

ή

- iii) είναι σπάνια, δηλαδή οι πληθυσμοί τους είναι ολιγάριθμοι και μολονότι δεν διατρέχουν επί του παρόντος κίνδυνο ούτε είναι ευπρόσβλητα, υπάρχει κίνδυνος να καταστούν. Τα είδη αυτά ευρίσκονται σε γεωγραφικές περιοχές μικρές ή αραιά διασκορπισμένες σε μία μεγαλύτερη έκταση

ή

- iv) είναι ενδημικά και απαιτούν ιδιαίτερη προσοχή, λόγω της ιδιομορφίας του οικοτόπου τους ή/και των ενδεχομένων επιπτώσεων που μπορεί να έχει η εκμετάλλευσή τους στην κατάσταση της διατήρησής τους.

Τα είδη αυτά αναγράφονται ή θα ήταν δυνατό να αναγραφούν στο παράρτημα II ή/και IV ή V.

[...]

- θ) “κατάσταση διατήρησης ενός είδους”: το αποτέλεσμα του συνόλου των παραγόντων που, επιδρώντας στο οικείο είδος, είναι δυνατόν, να αλλοιώσουν μακροπρόθεσμα την κατανομή και το μέγεθος των πληθυσμών του στο αναφερόμενο στο άρθρο 2 έδαφος.

Η “κατάσταση της διατήρησης” κρίνεται ως “ικανοποιητική” όταν:

- τα δεδομένα τα σχετικά με την πορεία των πληθυσμών του οικείου είδους δείχνουν ότι το είδος αυτό εξακολουθεί και μπορεί να εξακολουθεί μακροπρόθεσμα να αποτελεί ένα ζωτικό στοιχείο των φυσικών οικοτόπων στους οποίους ανήκει

και

- η περιοχή της φυσικής κατανομής του είδους αυτού δεν φθίνει ούτε υπάρχει κίνδυνος να μειωθεί κατά το προβλεπτό μέλλον

και

- υπάρχει και θα συνεχίσει πιθανόν να υπάρχει ένας οικότοπος σε επαρκή έκταση ώστε οι πληθυσμοί του να διατηρηθούν μακροπρόθεσμα».

4 Κατά το άρθρο 2, παράγραφος 2, της οδηγίας για τους οικοτόπους, τα λαμβανόμενα δυνάμει της οδηγίας μέτρα αποσκοπούν στη διασφάλιση της διατηρήσεως ή της αποκαταστάσεως, σε ικανοποιητική κατάσταση διατηρήσεως, των φυσικών οικοτόπων και των άγριων ειδών χλωρίδας και πανίδας κοινοτικού ενδιαφέροντος.

5 Ο κρικτητός ανήκει στα μνημονευόμενα στο παράρτημα IV, στοιχείο α', της οδηγίας για τους οικοτόπους, είδη. Το παράρτημα αυτό αφορά ειδικότερα τα ζωικά είδη «κοινοτικού ενδιαφέροντος που απαιτούν αυστηρή προστασία».

6 Το άρθρο 12, παράγραφος 1, της οδηγίας για τους οικοτόπους ορίζει ότι:

«Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε να θεσπισθεί ένα καθεστώς αυστηρής προστασίας των ζωικών ειδών που αναφέρονται στο στοιχείο α' του παραρτήματος IV, στην περιοχή φυσικής κατανομής τους, που να απαγορεύει:

- α) κάθε μορφή σύλληψης ή θανάτωσης, εκ προθέσεως, δειγμάτων αυτών των ειδών λαμβανομένων στη φύση·
- β) να παρενοχλούνται εκ προθέσεως τα εν λόγω είδη, ιδίως κατά την περίοδο αναπαραγωγής, την περίοδο κατά την οποία τα νεογνά εξαρτώνται από τη μητέρα, τη χειμερία νάρκη και τη μετανάστευση·
- γ) την εκ προθέσεως καταστροφή ή τη συλλογή των αυγών στο φυσικό περιβάλλον·
- δ) τη βλάβη ή καταστροφή των τόπων αναπαραγωγής ή των τόπων ανάπαυσης.»

Το ιστορικό της διαφοράς και η προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασία

7 Στην Επιτροπή περιήλθε καταγγελία για την κατάσταση διατηρήσεως του κρικητού, σχετικά με την οποία ενημέρωσε τις γαλλικές αρχές κατά τη διάρκεια συναντήσεως τη 15η Ιανουαρίου 2007.

- 8 Οι γαλλικές αρχές υπέβαλαν συναφώς τις παρατηρήσεις τους με έγγραφα της 15ης Φεβρουαρίου και της 14ης Σεπτεμβρίου 2007, με τα οποία ενημέρωναν την Επιτροπή για τα μέτρα που είχαν λάβει στο πλαίσιο του προγράμματος δράσεως για τη διατήρηση του οικείου είδους για τα έτη 2007 έως 2011.
- 9 Με το από 23 Οκτωβρίου 2007 έγγραφο οχλήσεως, η Επιτροπή, αφενός, επισήμανε ότι από την καταμέτρηση του πληθυσμού του κρικητού προέκυπτε ότι απειλούνταν το είδος αυτό με πλήρη εξαφάνιση εντός πολύ σύντομου χρονικού διαστήματος και, αφετέρου, κάλεσε τη Γαλλική Δημοκρατία να υποβάλει συναφώς τις παρατηρήσεις της.
- 10 Με επιστολές της 24ης Δεκεμβρίου 2007 και της 11ης Μαρτίου 2008, οι γαλλικές αρχές εξέθεσαν τα μέτρα προστασίας που είχαν ήδη λάβει, καθώς και εκείνα που είχαν προβλεφθεί για τη διάσωση του εν λόγω είδους.
- 11 Με έγγραφο της 5ης Ιουνίου 2008, η Επιτροπή απέστειλε στη Γαλλική Δημοκρατία αιτιολογημένη γνώμη, όπου υποστήριζε ότι, παραλείποντας να θεσπίσει πρόγραμμα μέτρων για την αυστηρή προστασία του κρικητού, το κράτος μέλος αυτό παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας για τους οικοτόπους. Κατά συνέπεια, η Επιτροπή κάλεσε τη Γαλλική Δημοκρατία να λάβει τα αναγκαία μέτρα ώστε να συμμορφωθεί προς την εν λόγω αιτιολογημένη γνώμη εντός δίμηνης προθεσμίας από της κοινοποίησώς της.
- 12 Η Γαλλική Δημοκρατία απάντησε στην αιτιολογημένη γνώμη υπενθυμίζοντας τους γεωγραφικούς περιορισμούς που μείωναν τις δυνατότητες προστασίας του κρικητού, πλην όμως επισημαίνοντας, παράλληλα, ότι είχε σταματήσει η μείωση του πληθυσμού του είδους αυτού το 2008 σε τμήμα του αλσατικού εδάφους. Επιπλέον, το κράτος μέλος ενημέρωσε την Επιτροπή σχετικά με την πρόοδο των μέτρων που είχαν τεθεί σε εφαρμογή στο πλαίσιο του προγράμματος δράσεως για τα έτη 2007 έως 2011 με σκοπό τη διατήρηση του είδους αυτού.

- 13 Κρίνοντας ότι τα τεθέντα σε εφαρμογή από τη Γαλλική Δημοκρατία μέτρα για τη διατήρηση του εν λόγω είδους παρέμεναν μη ικανοποιητικά, η Επιτροπή άσκησε την υπό κρίση προσφυγή.

Επί της προσφυγής

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 14 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι ο κρικητός απειλείται με εξαφάνιση στην Αλσατία. Συγκεκριμένα, από την καταμέτρηση προκύπτει σημαντική μείωση του πληθυσμού του είδους μεταξύ των ετών 2001 και 2007. Η μείωση αυτή οφείλεται στην πολεοδόμηση και στην εξέλιξη των γεωργικών πρακτικών.
- 15 Επομένως, τα μέτρα που έλαβε η Γαλλική Δημοκρατία ήταν ανεπαρκή και δεν απέτρεψαν τη βλάβη των τόπων αναπαραγωγής και αναπαύσεως του εν λόγω είδους. Βασική αιτία της ανεπάρκειας αυτής, η οποία αφορούσε τόσο τα μέτρα για την πολεοδόμηση όσο και τα γεωργικά μέτρα, ήταν η πολύ περιορισμένη έκταση της περιοχής, και δη των ζωνών δράσεως προτεραιότητας (zones d'action prioritaire, στο εξής: ΖΑΡ) και της «περιοχής επανεγκαταστάσεως» που ρυθμιζόνταν με τα μέτρα αυτά. Επιπλέον, τα μέτρα καθαυτά ήταν ανεπαρκή. Έτσι, ο στόχος της καλύψεως επιφανείας ποσοστού 22% των ΖΑΡ με καλλιέργειες ευνοϊκές για τον κρικητό επιτεύχθηκε μόνο σε μία από τις τρεις υφιστάμενες ΖΑΡ. Εξάλλου, το πρόγραμμα δράσεως σχετικά με τον περιορισμό της νιτρορρυπάνσεως για τα έτη 2008 έως 2010 ήταν ανεπαρκές. Τέλος, οι δυνατότητες πολεοδομήσεως εντός της «περιοχής επανεγκαταστάσεως» δεν ήταν επαρκώς περιορισμένες.
- 16 Η Γαλλική Δημοκρατία αντιτάσσει ότι τα ληφθέντα μέτρα αποτελούσαν ένα σύνολο συνεκτικό, ανάλογο και προσαρμοσμένο στον σκοπό της αυστηρής προστασίας του

κριητού, σύμφωνα με τις απαιτήσεις της οδηγίας για τους οικοτόπους. Ειδικότερα, το πρόγραμμα δράσεως για τα έτη 2007 έως 2011 κατέστησε δυνατό τον ακριβή προσδιορισμό του ιδιαίτερου περιβάλλοντος του είδους αυτού και τον καθορισμό τριών διακριτών περιοχών δράσεως, ήτοι των τριών ΖΑΡ, όπου κάθε αλλαγή της χρήσεως του εδάφους, πλην των σχετικών με τη γεωργία, αποκλειόταν, της «περιοχής επανεγκαταστάσεως» όπου, για κάθε σχέδιο έργου επιφάνειας ίσης ή μεγαλύτερης του ενός εκταρίου, απαιτείται να αποδεικνύεται το αβλαβές για το είδος βάσει ειδικής μελέτης, και της ιστορικής περιοχής σχετικά με την οποία όλοι οι δήμοι πρέπει να προβλέπουν, κατά την ανανέωση των εγγράφων τους για τον πολεοδομικό σχεδιασμό, ειδική μελέτη για τον κρικητό.

- 17 Η Γαλλική Δημοκρατία επισημαίνει ότι, μετά τη θέση σε εφαρμογή του εν λόγω προγράμματος δράσεως, από την εξέλιξη του δείκτη αφθονίας του επίμαχου πληθυσμού στις «ζώνες του πυρήνα» διαπιστώθηκε ανακοπή της μείωσης του πληθυσμού, και μάλιστα ελαφρά αύξηση αυτού. Πλην όμως, απαιτείται η παρέλευση πολλών ετών ώστε να μπορέσουν να εκτιμηθούν με επαρκή βαθμό βεβαιότητας οι συνέπειες των ληφθέντων από τις γαλλικές αρχές μέτρων στην κατάσταση διατηρήσεως των πληθυσμών του εν λόγω είδους. Εν πάση περιπτώσει, η Επιτροπή δεν είχε αποδείξει ότι ο οικοτόπος του είδους αυτού συνέχιζε να βλάπτεται εντός των ΖΑΡ μετά το 2007, ούτε εξάλλου είχε αποδείξει ότι η νιτρορρύπανση ήταν επιβλαβής για το είδος αυτό. Τέλος, η Γαλλική Δημοκρατία υποστηρίζει ότι, εντός της «περιοχής επανεγκαταστάσεως», η υποχρέωση αξιολογήσεως των συνεπειών κάθε σχεδίου σε δείγματα, τόπους αναπαραγωγής ή τόπους αναπαύσεως του κρικητού συμπληρώνεται από την αναγκαιότητα εκπονήσεως ειδικής μελέτης, για κάθε έργο επιφάνειας μεγαλύτερης του ενός εκταρίου, προκειμένου να διαπιστωθεί η ενδεχομένως προκαλούμενη βλάβη στο εν λόγω είδος εξαιτίας σχεδίου τέτοιας μορφής.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

- 18 Υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας για τους οικοτόπους, επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να λαμβάνουν τα αναγκαία

μέτρα για τη θέσπιση καθεστώτος αυστηρής προστασίας των ζωικών ειδών που αναφέρονται στο στοιχείο α' του παραρτήματος IV της ίδιας οδηγίας, στην περιοχή φυσικής κατανομής τους, το οποίο να απαγορεύει τη βλάβη ή την καταστροφή των τόπων αναπαραγωγής ή των τόπων αναπαύσεως.

- 19 Η μεταφορά της διατάξεως αυτής στο εσωτερικό δίκαιο συνεπάγεται υποχρέωση των κρατών μελών όχι μόνο να θεσπίσουν ένα πλήρες νομικό πλαίσιο, αλλά και να εφαρμόσουν συγκεκριμένα και ειδικά μέτρα προστασίας (βλ. απόφαση της 11ης Ιανουαρίου 2007, C-183/05, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας, Συλλογή 2007, σ. I-137, σκέψη 29).
- 20 Ομοίως, το σύστημα αυστηρής προστασίας προϋποθέτει τη θέσπιση συνεκτικών και συντονισμένων μέτρων προληπτικού χαρακτήρα (αποφάσεις της 16ης Μαρτίου 2006, C-518/04, Επιτροπή κατά Ελλάδας, σκέψη 16, και Επιτροπή κατά Ελλάδας, ανωτέρω, σκέψη 30).
- 21 Τέτοιο σύστημα αυστηρής προστασίας πρέπει, επομένως, να μπορεί να αποτρέπει αποτελεσματικά τη βλάβη ή την καταστροφή των τόπων αναπαραγωγής ή των τόπων αναπαύσεως των ζωικών ειδών που αναφέρονται στο στοιχείο α' του παραρτήματος IV της οδηγίας για τους οικοτόπους (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2002, C-103/00, Επιτροπή κατά Ελλάδας, Συλλογή 2002, σ. I-1147, σκέψη 39).
- 22 Τέλος, επιβάλλεται η υπόμνηση ότι από πάγια νομολογία προκύπτει ότι η ύπαρξη παραβάσεως πρέπει να εκτιμάται με γνώμονα την κατάσταση του κράτους μέλους κατά τη λήξη της προθεσμίας που τάχθηκε με την αιτιολογημένη γνώμη, το δε Δικαστήριο δεν λαμβάνει υπόψη τις μεταβολές που έχουν επέλθει στη συνέχεια (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 30ής Ιανουαρίου 2002, Επιτροπή κατά Ελλάδας, ανωτέρω, σκέψη 23, και της 19ης Μαΐου 2009, C-531/06, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή 2009, σ. I-4103, σκέψη 98).

- 23 Δεν αμφισβητείται ότι η ορισθείσα στην αιτιολογημένη γνώμη της Επιτροπής δίμηνη προθεσμία για την απάντηση της Γαλλικής Δημοκρατίας έληξε στις 5 Αυγούστου 2008.
- 24 Συναφώς, από τα στοιχεία της δικογραφίας προκύπτει ότι, μεταξύ των ετών 2001 και 2007, ο αριθμός των υπογείων ενδιαιτημάτων του κρικητού στις «ζώνες του πυρήνα» που χρησιμοποιήθηκαν ως αναφορά για την παρατήρηση του πληθυσμού του είδους μειώθηκε από 1 160 και άνω σε λιγότερο από 180. Επίσης, κατά την καταμέτρηση του έτους 2009, που διεξήγαγε το Office national de la chasse et de la faune sauvage, το περιεχόμενο της οποίας δεν αμφισβητείται από τη Γαλλική Δημοκρατία, κανένας πληθυσμός του εν λόγω είδους δεν προσεγγίζει στην Αλσατία το ελάχιστο όριο του βιώσιμου πληθυσμού, το οποίο εκτιμάται σε 1 500 άτομα κατανεμημένα σε συνεχόμενη ζώνη περιοχών άνω των 600 εκταρίων.
- 25 Σε έγγραφο της 28ης Αυγούστου 2009, το οποίο απευθύνθηκε από τον Υφυπουργό Οικολογίας στον νομάρχη της Περιφέρειας της Αλσατίας (στο εξής: έγγραφο της 28ης Αυγούστου 2009), επισημαίνεται ότι «[π]αρά την εφαρμογή των μέτρων που περιλήφθηκαν στο πρόγραμμα αποκατάστασης του [κρικητού] (2007-2011) και τις αντίστοιχες δεσμεύσεις των ενδιαφερομένων μερών για τη διάσωση του είδους, τα βιολογικά αποτελέσματα που έχουν συλλεγεί έως σήμερα είναι ανεπαρκή για τη διάσωση του είδους αυτού στη Γαλλία» και, ως εκ τούτου, «επιβάλλεται το πρόγραμμα υπέρ του κρικητού να βελτιωθεί σταθερά και άμεσα, έτσι ώστε να προκύψουν βραχυπρόθεσμα βιολογικά αποτελέσματα επιβεβαιωτικά της αποκατάστασης του είδους».
- 26 Η Γαλλική Δημοκρατία αναγνωρίζει ότι η ανάπτυξη της καλλιέργειας καλαμποκιού, η οποία γίνεται εις βάρος της ποικιλομορφίας των καλλιεργειών, υπήρξε επιβλαβής για τον κρικητό ο οποίος εξαρτάται από τους τεχνητούς λειμώνες, και δη από τους λειμώνες τριφυλλιού, και αποτέλεσε μία από τις πλέον βασικές αιτίες για τη μείωση του πληθυσμού του είδους αυτού. Δεν αμφισβητείται ότι, ακόμη και κατά τα τελευταία έτη, αυτής της μορφής η ανάπτυξη δεν μετριάσθηκε πλήρως στην Αλσατία, τη μόνη περιοχή στη Γαλλία όπου ζει το εν λόγω είδος.

- 27 Μεταξύ των μέτρων για την επανόρθωση της καταστάσεως αυτής περιλαμβάνεται, ειδικότερα, η δημιουργία τριών ΖΑΡ οι οποίες αποτελούν ζώνες όπου όλες οι αλλαγές χρήσεως γης, πλην των σχετικών με τη γεωργία, έχουν εγκταλειφθεί και για τις οποίες σκοπεύεται το 22% των καλλιεργειών να είναι ευνοϊκές για τον κρικητό, ήτοι 2% τριφύλλι και 20% μικρόκοκκα σιτηρά, προκειμένου να επιτευχθεί τελικώς βιώσιμος πληθυσμός περίπου 1 200 έως 1 500 δειγμάτων ανά ζώνη.
- 28 Επισημαίνεται συναφώς ότι, βάσει των επιστημονικών δεδομένων που χρησιμοποιήθηκαν για να ορισθεί ο στόχος του ποσοστού 22% ευνοϊκών καλλιεργειών εντός των ΖΑΡ, τα οποία η Γαλλική Δημοκρατία περιέλαβε στη δικογραφία, «[σ]ύμφωνα με μελέτη που διεξήχθη το 1997 από το [Office national de la chasse et de la faune sauvage], επί δειγματοληπτικά 12 γηπέδων εκτάσεως 25 εκταρίων ασβεστοπηλώδους εδάφους, [...] παρατηρήθηκε ότι τα τρία γήπεδα που καλλιεργήθηκαν σε ποσοστό ανώτερο του 2 έως 4% με τριφύλλι, καθώς και σε ποσοστό 20 έως 30% με μικρόκοκκα σιτηρά, εμφάνιζαν τους πλέον συνεπείς πληθυσμούς κρικητού. Παρατηρήθηκε μεταξύ άνοιξης και καλοκαιριού αύξηση του αριθμού των υπογείων ενδαιτημάτων, όθεν προκύπτει ότι το περιβάλλον είναι ευνοϊκό για τη διατήρηση και την αναπαραγωγή του είδους. Δεν ίσχυε το ίδιο στα λοιπά εννέα γήπεδα, όπου η παρουσία τριφυλλίου δεν ήταν σημαντική ή ήταν ανύπαρκτη και τα μικρόκοκκα σιτηρά ήταν σαφώς ελάχιστα».
- 29 Πάντως, καίτοι η Επιτροπή δεν αμφισβητεί ότι τα λεγόμενα γεωργικά περιβαλλοντικά μέτρα τα οποία λήφθηκαν ώστε να επιτευχθεί ο στόχος του 22% ευνοϊκών για το επίμαχο είδος καλλιεργειών, και ιδίως η οικονομική ενίσχυση προς τους γεωργούς προκειμένου να προτιμήσουν την καλλιέργεια τριφυλλίου και σιτηρών χειμώνα, μπορούν να καταστήσουν τις γεωργικές πρακτικές ευνοϊκές για το είδος αυτό, εντούτοις από τη δικογραφία προκύπτει ότι, στις 5 Αυγούστου 2008, αυτός ο στόχος του ποσοστού 22% ευνοϊκών για το εν λόγω είδος καλλιεργειών είχε επιτευχθεί μόνο σε μία από τις τρεις ΖΑΡ, οι οποίες εξάλλου αντιπροσωπεύουν αποκλειστικώς ποσοστό 2% του συνόλου των ευνοϊκών για τον κρικητό εδαφών.
- 30 Εξάλλου επισημαίνεται συναφώς ότι οι γαλλικές αρχές γνώριζαν την ανεπάρκεια των μέτρων αυτών καθώς, αφενός, με το έγγραφο της 28ης Αυγούστου 2009, ο

Υφυπουργός Οικολογίας ζήτησε από τον νομάρχη της Περιφέρειας της Αλσατίας να συντάξει, για τον επόμενο μήνα Σεπτέμβριο, σχέδιο τροποποίησης της περιμέτρου των ΖΑΡ, ιδίως για να καλυφθούν οι τομείς που γειτνιάζαν με εκείνους όπου διαβιό ο κρικητός.

- 31 Αφετέρου, ως προς τις «περιοχές επανεγκαταστάσεως», οι γαλλικές αρχές επισήμαναν σε επιστολές απευθυνόμενες προς την Επιτροπή κατόπιν της αιτιολογημένης γνώμης, ότι η δυναμική της προσαρμογής των γεωργικών πρακτικών, η οποία συνέβαλε στη θετική σταθεροποίηση του πληθυσμού του κρικητού στους δήμους όπου η παρουσία του ήταν παραδοσιακά έντονη, επρόκειτο να επεκταθεί και να ενταθεί και δη με την εφαρμογή γεωργικών περιβαλλοντικών μέτρων εδαφικώς κατανεμημένων, προκειμένου να επιτευχθεί κατά τη διάρκεια του 2001 ποσοστό 22 % ευνοϊκών για το είδος αυτό καλλιεργειών σε ολόκληρο τον βιότοπο του εν λόγω είδους.
- 32 Η Γαλλική Δημοκρατία αναγνωρίζει επίσης ότι η ανάπτυξη της πολεοδομίας και των εγγενών σε αυτήν υποδομών, επιφέροντας την εξάλειψη και τον τεμαχισμό των γεωργικών εδαφών, αποτέλεσε έναν ακόμη καθοριστικό παράγοντα για τη μείωση του πληθυσμού του κρικητού.
- 33 Όσον αφορά τα μέτρα που έλαβε το εν λόγω κράτος μέλος στον τομέα της πολεοδομίας προκειμένου να αποτρέψει τη βλάβη ή την καταστροφή των τόπων αναπαραγωγής ή των τόπων αναπαύσεως του εν λόγω είδους, διαπιστώνεται, πρώτον, ότι η απαγόρευση κάθε νέας πολεοδομίας εντός των ΖΑΡ, ακόμη και αν υποτεθεί ότι έχει πράγματι υποχρεωτικό χαρακτήρα, αφορά, όπως εκτέθηκε στη σκέψη 29 της παρούσας αποφάσεως, μόνο ποσοστό 2 % του συνόλου των ευνοϊκών για τον κρικητό εδαφών.
- 34 Δεύτερον, επισημαίνεται ότι, καίτοι στην «περιοχή επανεγκαταστάσεως», η οποία κατά τη Γαλλική Δημοκρατία καλύπτει ποσοστό 49% των ευνοϊκών για το εν λόγω είδος εδαφών, προβλέπεται για τα σχέδια πολεοδομίας επιφάνειας ίσης ή

μεγαλύτερης του ενός εκταρίου η τεκμηρίωση με ειδική μελέτη του αβλαβούς για το είδος αυτό και, σε αντίθετη περίπτωση, η εκτέλεσή τους μόνο υπό την προϋπόθεση εκδόσεως υπουργικής αποφάσεως παρεκκλίσεως, από τα στοιχεία της δικογραφίας προέκυψε ότι δεν αμφισβητούνται οι διαπιστώσεις της Επιτροπής ότι, αφενός, οι όροι για την πρόβλεψη παρεκκλίσεως δεν είναι σαφώς καθορισμένοι και, αφετέρου, δεν απαιτείται κανένα μέτρο αποκαταστάσεως οσάκις χορηγείται τέτοια παρέκκλιση.

35 Τρίτον, δεν αμφισβητείται ότι τα σχέδια πολεοδομίσεως επιφάνειας μικρότερης του ενός εκταρίου δεν υπέκειντο στις 5 Αυγούστου 2008 σε τυπική διαδικασία ώστε να διαπιστωθεί η απουσία αντίκτυπου για τη διατήρηση του επίμαχου είδους. Εν πάση περιπτώσει, από το έγγραφο της 28ης Αυγούστου 2009 προκύπτει ότι ο Υφυπουργός Οικολογίας κάλεσε τον νομάρχη της Περιφέρειας της Αλσατίας να εφαρμόσει πρόγραμμα το οποίο θα επέτρεπε την ενδελεχή παρακολούθηση των σχεδίων αυτών και την ανάλυσή τους ώστε να επιβεβαιωθεί ότι δεν είχαν τέτοιο αντίκτυπο. Υπενθύμισε, επίσης, ότι η παρουσία του εν λόγω είδους στο πλαίσιο των προγραμμάτων αυτών «δικαιολογεί την παράκαμψη ή την αίτηση παρεκκλίσεως» και τούτο ανεξαρτήτως της εκτάσεως του προγράμματος.

36 Εξάλλου, επισημάνθηκε στο εν λόγω έγγραφο ότι συμπληρωματικό διάταγμα σχετικό με τους όρους υποβολής αιτήσεως παρεκκλίσεως για την αυστηρή προστασία του κρικητού, το οποίο επαναλαμβάνει τους όρους της συμβάσεως πλαισίου για τη διαχείριση του ειδικού περιβάλλοντος του είδους, επρόκειτο να ολοκληρωθεί και να δημοσιευθεί κατά τον μήνα Σεπτέμβριο του 2009.

37 Εκ των ανωτέρω προκύπτει ότι τα μέτρα τα οποία τέθηκαν σε εφαρμογή κατά την εκπνοή της ορισθείσας με την αιτιολογημένη γνώμη προθεσμίας δεν επαρκούσαν για την αποτελεσματική αποτροπή της βλάβης ή καταστροφής των τόπων αναπαραγωγής ή των τόπων αναπαύσεως του κρικητού.

- 38 Πάντως, όσον αφορά τον προβαλλόμενο ανεπαρκή χαρακτήρα του προγράμματος δράσεως για τα έτη 2008 έως 2010 για τον περιορισμό της νιτρορρυπάνσεως, η Επιτροπή ουδόλως απέδειξε την ύπαρξη σχέσεως μεταξύ της χρήσεως των νιτρικών αλάτων στη γεωργία και της βλάβης ή καταστροφής των τόπων αναπαραγωγής ή των τόπων αναπαύσεως του εν λόγω είδους.
- 39 Βάσει των ανωτέρω, πρέπει να γίνει δεκτή η προσφυγή της Επιτροπής υπό την επιφύλαξη των εκτεθέντων στην προηγούμενη σκέψη της παρούσας αποφάσεως.
- 40 Κατά συνέπεια, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, παραλείποντας να θεσπίσει πρόγραμμα μέτρων για την αυστηρή προστασία του είδους *Cricetus cricetus* (κρικητός), η Γαλλική Δημοκρατία παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας για τους οικοτόπους.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 41 Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα εφόσον υπάρχει σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Επειδή η Επιτροπή ζήτησε την καταδίκη της Γαλλικής Δημοκρατίας στα δικαστικά έξοδα και η τελευταία ηττήθηκε επί της ουσίας των ισχυρισμών της, πρέπει να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τέταρτο τμήμα) αποφασίζει:

- 1) Η Γαλλική Δημοκρατία, παραλείποντας να θεσπίσει πρόγραμμα μέτρων για την αυστηρή προστασία του είδους *Cricetus cricetus* (κριητός), παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1992, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2006/105/ΕΚ του Συμβουλίου, της 20ής Νοεμβρίου 2006.

- 2) Καταδικάζει τη Γαλλική Δημοκρατία στα δικαστικά έξοδα.

(υπογραφές)